

Bibliografija prekmurskih tiskov 1715—1919

Pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, Biblioteka 6, je izšla konec leta 1978 bibliografija prekmurskih tiskov od 1715 do 1919. Avtor je Ivan Škafar, marljivi zbiratelj prekmurskih tiskov in raziskovalec prekmurske zgodovine.

Bibliografijo je za tisk priredil dolgoletni raziskovalec prekmuriane Vilko Novak, ki je napisal obsežnejši uvod o značaju in pomenu prekmurskega slovstva. Vedno smo veseli, kadar izide kakšna bibliografija, ki je tako temeljnega pomena za nadaljnje raziskovalno delo, kot je prav pričujoča prekmurskega tiska. To je prva obsežnejša in pomembnejša bibliografija prekmurskih tiskov med doslej izšlimi samostojnimi ali drugimi bibliografijami (F. Simonič, J. Melich, A. Míkola, J. Šlebinger, V. Novak, I. Zelko, Š. Bulovec, N. Brumen). O prekmurskih tiskih so razpravljali v knjigah J. Flisar in A. Luthar, V. Novak, F. Šebjanič, M. Rupel, I. Andoljšek, M. Kokolj in B. Horvat, J. Smej idr., v člankih pa A. Trstenjak, F. Ramovš, O. Asbóth, V. Novak, I. Škafar, F. Šebjanič, M. Kokolj, A. Vratuša, I. Andoljšek, A. Slodnjak, F. Zadravec, Š. Barbarič, M. Orožen, N. Brumen idr.

Vilko Novak govori v uvodu o splošno kulturnem pomenu prekmurske knjige kot »edine duhovne vsebine, ki je oblikovala narodno zavest prekmurskega ljudstva, ki je oblikovala besedni zaklad z vso široko vsebino stvarnega in duhovnega značaja, dvigala izobrazbeni nivo in zadovoljevala estetske potrebe Prekmurcev. Razvijala je lepotni čut in ustrezen jezik, v katerem je bilo ustvarjeno toliko pesniških vrednot in prevodov tudi cerkvenih in posvetnih pesmi«.

Škafarjevo gradivo je dopolnil in uredil Vilko Novak, ki je sestavil tudi avtorsko kazalo, kazalo naslovov, kazalo krajev izida in tiska, založnikov in tiskarn ter hranilišč. Na koncu edicije je dodan Škafarjev seznam prekmurskih rokopisnih pesmaric s hranilišči.

Treba je poudariti, da je bibliografija zajela »prekmurske« tiske, torej tiske v prek-

murskem dialektu, ne pa prekmuriane v širšem smislu (ne beleži vseh tiskov, ki so izšli v Prekmurju v tem obdobju, ne knjig, ki so jih napisali Prekmurci v drugih jezikih).

Bibliografija je v osnovi urejena kronološko. Tiski imajo ohranjen natančen prepis naslovnega lista. Ta popis je narejen pri večini tiskov, razen pri tistih, ki niso dosegljivi, a so znani iz literature in so seveda dodani, tako da je bibliografija res obsežna in manjkajo le nekateri prekmurski tiski predvsem iz Amerike, kot omenja Vilko Novak v uvodu.

Bibliografska enota ima obsežnejšo anotacijo. Govori o vsebini tiska, daje pojasnila ali dopolnila o avtorju, prevajalcu, prireditelju, naslovu. Opozarja na predgovor, posebnost črkopisa in jezika in druge zanimivosti. Anotacija opozarja na ponatise pri prvi omembi dela, pri ponatisu pa navaja bibliografsko številko prve izdaje. Tudi pri koledarjih in časopisju navaja čas izhajanja in bibliografske številke vseh letnikov, zajetih v bibliografiji. Na koncu opisa je navedeno še hranilišče tiska in ponekod tudi literatura o delu, v nekaterih primerih s kritično oceno objavljenе literature. Bibliografija z anotacijo in bibliografskimi opombami bo raziskovalcem mnogo povedala o posamezni ediciji.

Bibliografija obsega 334 enot. Zajela je časopisje, koledarje in knjige. Tiskarski skrat je ponagajal in izpustil leto izdanih tiskov 1853 pred bibliografsko enoto 72, leto 1871 pred 115, leto 1872 pred 127, leto 1899 pred 209; leto 1885 pa je odveč pred 161 in leto 1898 pred bibliografsko enoto 200.

V okviru leta so razvrščeni tiski (se zdi) po abecednem redu avtorjev knjig, odnosno naslovov. Ponekod je avtor izpisan pred bibliografsko enoto (glej 60, 91, 139, 146), medtem ko pri večini ne. Zdi se, da je časopisje navedeno v okviru leta na prvem mestu, vendar ni doslednosti: npr. Prijátel je na prvem mestu v okviru leta 1875, 1877, 1878 in 1879, v 1876 pa ne. Pri Prijátelu in Muraszombat és Vidéke pri prvem opisu v opombi niso zapisane bibliografske številke naslednjih letnikov, ravno tako tudi pri poznejših letnikih ne kaže-

jo opombe na bibliografsko številko prvega zapisa. Muraszombat és Vidéke ni naveden na začetku leta 1885, sicer pa je v ostalih letih izhajanja na začetku. Ta predpis za časopisje pa spet ne velja za Nevtepeno poprijéta Devica Marija..., pobožsen list, poznejši Marijin list. V letu 1904 je očitna abecedna razvrstitev tiskov, v 1905 pa abecedni sistem spet odpove itd. Marijin list ni zabeležen na začetku leta 1906, 1910, 1911, 1913, 1914, 1915, 1916, 1919, toda v 1907, 1908, 1909, 1912, 1917, 1918 je. Novine nastopajo med tiski, vendar ne po abecedi, ne na začetku leta. Prav tako so razvrščeni koledarji, včasih po abecedi, včasih ne. Nekatera leta prinašajo tiske v abecednem redu in so zato pregledna. Da bi bila pa bibliografija absolutno kronološko urejena, ni verjetno.

V okviru leta 1904 manjka knjižica Paduánszki szvéti Anton... Soboška knjižnica PŠK jo hrani. Škafar jo citira sicer med tiski 1898, vendar se glasi naslovna stran: Paduánszki szvéti Anton ino krüh szíromákov. Návó vrásztvo za nevíl zstválynya. Z dopüscsenyom »Szvétoqa Stevana Društva na sztári szlovenszki jezik obrnyeno. Szent-Gotthárd. Vö dáva Wellisch Béla. 1904., medtem ko se glasi ovojni naslov: Paduánszki szvéti Anton ino krüh szíromákov. Szent Antal kenyere. Páduai Antal, könyörögj érettünk. Szent-Gotthárd. Vö dáva Wellisch Béla 1898. Očitno sta to dve izdaji knjižice, pri izdaji iz 1904 je Wellisch najbrž porabil ovoj iz l. 1898. Knjižnica ima 32 strani.

Kolikor so verodostojni zapisi v madžarskem seznamu prevzetih knjig iz Prekmurskega muzejskega društva leta 1941, bi omenila še tri knjižice, ki se žal niso ohranile pri nas: Razlaganje velikega katekizma, Sopron 1836, Molitvi na sztari szlovenszki jezik obrnyene, Lendava 1884 in Rimskokatoličanski mali katekizmus, Buda-pešt 1911.

Dober pajdása kalendárium... na 1902 leto bi moral stati v letu 1901, ker je bil takrat natisnjen (letnica na hrbtni strani naslovnega lista), saj so očitno koledarji zabeleženi v letih izhajanja, ne pa v letih, za katera so bili izdani (primerjaj 1917, ko sta bila natisnjena dva Dobra pajdása kalendáriumu za 1917 in na 1918 in sta ju avtorja razvrstila v leto 1917).

Pri Novinah 330 v letu 1919 je treba dodati na str. 91: od št. 28 — 27. jul. 1919 Rdéce Novine, Alsólendva (glej N. Brumen, Pregled naprednih tiskov. — Ob na-

prednem tisku... M. Sobota 1962, str. 101 — 121 s sliko št. 28 Rdécih Novin, str. 106). NUK hrani tudi to številko Novin. Podnaslov: Političen, družbeni i pismeni list za stároslovence. Od št. 23 — 22. jun. 1919 Vreditelstvo s izdajátelstvo: Politične komisárije tiskárna propaganda. Od št. 26 — 13. jul. 1919 Vreditelstvo s izdajitelstvo: V čejná komissárije tiskárna propaganda. Od št. 23 do 29 je Novine tiskala tiskárna E. Balkányija v Dolnji Lendavi.

Pri 231 bi opozorila, da je mesečnik Nevtepeno poprijéta, kasnejši Marijin list izšel tudi med okupacijo v enem zvezku z naslovom: P. Ernest: Premišlavanya od bl. D. Marije. Marijin list 1941. maj 8. — 1943. jun. 8. Dobi se pri Društvu sv. Števana... 97 str. 8° (glej N. Brumen, Prekmuriana 1941—1945. — Knjižnica, 1968, 1/4, str. 86 — 94).

Pri 111 je treba dodati, da so Növe knige cstenyá izšle v zbirki (Veszniczkosólszke knige cstenyá; 2). Tudi pri 128 je izšla knjiga v zbirki (Népiskolai olvasókönyv; 4).

Magyar-vend szótár pri 328 nima razrešnega avtorja s šifro K-R., čeravno je V. Novak že leta 1935 objavil polno ime avtorja Kardoš Aleks (Bibliografija o Slovenski krajini. — Slovenska krajina, Beltinci 1935 str. 125).

Original tiska pod 31 Növi abecedár hrani NUK (sign. 19536 V 3-f) poleg Budimpešte in Prage. Nekaj tiskov še hrani soboška knjižnica, kar pa ni navedeno; pri 90 je treba dodati ima PŠK (R 166), pri 95 (R 166), pri 166 (R 261), pri 229 (R 155), pri 255 (R 102), pri 297 (R 180), pri 284 (R 90). Med hranilišči je treba omeniti tudi ptujsko knjižnico, ki ima osem prekmurskih tiskov iz te dobe (Glej Trideset let študijske knjižnice v Ptujju, Ptuj 1978, str. 46), po en tisk pa goriška, kranjska in celjska knjižnica.

Iz kazala hranilišč se vidi, da imajo naše knjižnice skrbno zbrane prekmurske tiske, predvsem soboška Pokrajinska in študijska knjižnica, Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani in Univerzitetna knjižnica v Mariboru. Mnogo prekmurskih tiskov hrani sam avtor Ivan Škafar v Radljah, kompletne Novine, razen nekaj številk iz 1919 pa ima Dekanijska knjižnica v Murski Soboti poleg ostalih zbranih prekmurskih tiskov in rokopisnih pesmaric. Od knjižnic v tujini hrani največ prekmuriane Országos Széchényi könyvtár, Budapest.

Na rob še tole: za pomembnejše tiske, npr. pod 1, 2, 3, 6, 7, 13, 31 itd. hrani soboška knjižnica fotokopije, kar pa ni pomembno za objavo v bibliografiji. Važna so hranišča originalov.

Pri zbiranju gradiva in sestavi bibliografije je bilo opravljeno veliko delo. Avtorjema

pa mora biti v zadoščenje, da bodo po bibliografiji segali znanstveniki in drugi, ki se zanimajo za bogato narodnostno dediščino naše slovenske prekmurske pokrajine.

Niki Brumen
Pokrajinska in študijska knjižnica
v Murški Soboti

Zapiski

Nekaj o osebnih zaimkih

V prispevku Slovníčni pouk ob literarnem besedilu (JiS 1978/79, 79—85) se je avtor, naš znani metodik Stanko Kotnik, dotaknil mestoma tudi strokovnega pojmovanja osebnih zaimkov, kakor so zajeti v učni načrt osnovne šole, in je to povezal še z enim stavkom iz novega učbenika za 7. razred osnovne šole.

1. Najprej (str. 82) učnemu načrtu zamerja, ker predvideva le spreganje glagolskih časovnih oblik, iz česar pa da je »povsem (...) izločena nujnost postopnega analitičnega pridobivanja posameznih kategorij, se pravi pojma osebe in števila (zaporedje lahko tudi obrnemo, ker je včasih primernejše), zatem pa še časa«. Na koncu še vzklík: »To pa so bistvena slovníčna jezikovna spoznanja!«

V spreganju, kakor ga laično razumemo, je vse to implicirano (torej nujno prisotno): spreganje je namreč pregibanje enih glagolskih oblik (namreč za čase in naklone) v osebi in številu. Mišljeno je torej tako: Učenci v besedilu najdejo različne oblike istega glagola (ali ne prevelikega števila glagolov) in jih izpišejo na tablo v stolpec (stolpce), nato pa jim na desni pripisujejo besede, ki se z njimi družijo (ali so z njimi družljive). Npr.:

- I. stopnja: *dela sneži*
delaš
delam
- II. stopnja: *dela: oče sneži: — — —*
delaš: ti
delam: jaz

Nato enote stolpca lahko uredimo po načelu bližnjosti, da dobimo zaporedje de-

lam (sam sebi sem najbližji), *delaš, delava delamo* (besede, ki smo jih glagolskim oblikam pripisali na desni, prestavimo na levo: *jaz delam, ti delaš, oče dela, — — — sneži*).

Število je seveda druge vrste pregibanje kot spreganje (t. i. mocija) in je težje kot spreganje po osebi:

<i>delam</i>	<i>delaš</i>	<i>dela</i>
<i>delava</i>	<i>delata</i>	<i>delata</i>
<i>delamo</i>	<i>delate</i>	<i>delajo</i>

Čas se da izpeljati z dodajanjem časovnih prislovov in prislovnih zvez, npr. *včeraj (lani)* in *jutri (drugo leto)*, ni nujno, če obravnava časov še ni predvidena. Prislovi za časovne pojme, ki se ujemajo s trenutkom govorjenja (npr. *sedaj, danes, letos*), so manj primerni za to, da bi učence napeljali na sedanjik (prim. zveze *Danes sem bil... Danes sem... Danes bom...*), čeprav nam pri njih res pride na misel, verjetno, sedanjik.

Učni načrt torej tu ničesar nujno ne izloča. Verjetno tudi nikoli ne bo tako podroben, da bi predvidel vse operacije pri obravnavi kake teme. Ob dani temi potrebne (in nujne) operacije lahko prikaže le učbenik; in v tem se z avtorjem strinjam, da je potreben, in sicer veliko bolj, kot kak delovni zvezek. Kazalo bi ga torej razpisati, in če bo nastal dober, bo lahko vplival tudi na učni načrt.

2. Na str. 83 beremo, »da moramo v primerem trenutku pojem 3. osebe razširiti: ta se ne omejuje na ljudi, temveč zajema vse, kar poimenujemo s samostalniki«. Tu je implicirano več strokovnih neustreznosti.

Tako ni res, da bi se 1. in 2. os. nanašali le na osebo: 1. os. je govoreči, pa naj bo člo-